
NAJKRUPNIJA I NAJISPRAVNIIJA ODLUKA U NOVIJOJ CRNOGORSKOJ ISTORIJI

Rade Bojović

We created the independent Montenegro in spite of our own weaknesses, in spite of the selfishness of political parties, in spite of the cartographers from Brussels and the post-Yugoslav heritage which disoriented many citizens.

Our obligation is to hand on Montenegro to future generations in a much better state than the one we found at the time of the restoration of independence.

Prošlo je deset godina od kako je Crna Gora povratila svoju državnost i postala dio međunarodne zajednice. Značaj i simbolika ovog jubileja i razloga za ponos, ne oslobađaju nas od razmišljanja o stanju u kojem se Crna Gora nalazi i izazovima koji su pred nama.

Nemam dilemu da je Crna Gora prije deset godina donijela najkrupniju i najispravniju političku odluku u njenoj savremenoj istoriji. Ta odluka postaje još značajnija kada imamo u vidu sva politička lutanja i tegobe koje su joj prethodile. Nikada ne smijemo zaboraviti da smo obnovili državu pod teretom teškog i dekadentnog vremena, pod pritiskom pijemontističke beogradske

politike, rascijepljeni političkim i identitetskim podjelama i pod uslovima koji nijesu bili dio standardne demokratske prakse. Zato možemo biti ponosni na činjenicu da je Crna Gora plebiscitarno, mirno i demokratski obnovila svoju državnost, kao i na činjenicu da je takva odluka bila neupitna. Pritom, razlika između državotvorne i unionističke alternative bila je tolika da svako osporavanje rezultata, kako tada tako i danas, djeluje komično i nepošteno. Ipak, ne mogu ni danas poreći osjećaj nelagode zbog toga što smo morali ubjeđivati naše domaće oponente u potrebu da imaju svoju državu, svoje mjesto u međunarodnom poretku i šansu da se oslobode starateljstva nacionalističke Srbije i etno-klerikalizma patrijaršije koja ne stoluje u Crnoj Gori. Međutim, ne zaboravimo, obnovili smo državu sa kašnjenjem od petnaest godina, sa političkim prtljagom koji nijesmo mogli da biramo, sa opterećujućim istorijskim sjećanjima i sumnjama i raširenom nevjericom u sebe i sopstvene snage. Stvorili smo nezavisnu Crnu Goru uprkos vlastitim slabostima, uprkos stranačkim egoizmima, uprkos briselskim kartografima i uprkos postjugoslovenskom nasljeđu koje je dezorijentisalo brojne građane. S druge strane, nikada ne smijemo zaboraviti da je naša moderna nezavisnost kumulativni izraz proevropske politike, ideje građanske i sekularne države, afirmacije crnogorske nacionalne samosvijesti, kao i multietničkog i multikonfesionalnog uvažavanja. To nas obavezuje da pamtimo vrijednosti koje su utemeljile savremenu državotvornu ideju. I da znamo da to nije bila pobjeda protiv ostatka Crne Gore, već pobjeda koja je za cilj imala stabilnost i napredak za sve u Crnoj Gori.

Danas, nakon prve decenije od nezavisnosti, mišljenja o domovima državne politike su, prirodno, podijeljena. Ali, ako bi smo željeli izbjeći jednodimenzionalno strančarenje, crno-bijelu logiku ili žablji pogled na našu stvarnost onda bi smo sve mogli

posmatrati realnije i trezvenije. Očigledno je da je sadašnja Crna Gora razapeta između spoljnopolitičkih dostignuća i prisutnog unutrašnjeg nezadovoljstva. Ipak, moram reći da je za malu zemlju najvažnije da ne promaši u izboru spoljne politike, pa zato i mislim da je od presudne važnosti za budućnost Crne Gore to što je odabran najbolji mogući put. S druge strane, naše savremene razmirice, afere i problemi predstavljaju zbir negativnog nasljeđa i postreferendumskih promašaja, loših namjera i neuspjeha, ali i tipičnih crnogorskih mentalitetskih ograničenja. Mi smo država sa najviše stranaka po glavi stanovnika u Evropi ali toliki broj partija na terenu nikako da zamijeni jednu stranku koja u kontinuitetu vlada više od dvije decenije. Mi imamo vlast koju s pravom kritikujemo zbog pogrešnih ili loših ideja, ali nikako da riješimo problem sa dominirajućom opozicijom koja često nema nikakvih ideja ili nudi diskreditovana rješenja. Mi njeđujemo vladajuću politiku koja nerijetko izgleda kao zbir raznorodnih ideologija i sukobljenih interesa, ali zato imamo gomilu istih opozicionih stranaka sa istovjetnom ideologijom i viškom narcisoidnih lidera. Mi stalno pričamo o podjelama ali ništa nam nije milije nego da se podijelimo, što svjedoči o društvu sa niskom socijalnom kohezijom i sljepilom za šire interese. Mi imamo niz političara kojima navodno ne smeta što svi oni nijesu predsjednici vlade ili države, ali im smeta to što je neko drugi predsjednik vlade ili države. Mi imamo nezrelu demokratiju koja nam je konačno dopustila da glasamo za kandidate koje najmanje mrzimo ali svaki dan gledamo televizije koje nam pokazuju domaću partitokratiju u svom najružnijem licu. Mi bi smo da neko drugi rješava naše probleme, da mi kafanski morališemo ali da se neko drugi bavi politikom i da pritom slučajno neđe ne promaši. Mi takođe znamo da postoje mnogi principijelni ljudi u svim strankama ali nam ne smeta što ne postoji niti

jedna principijelna stranka. Mi volimo da upiremo prstom u naše prljave političke obračune ali su rijetki oni koji žele da čiste politiku od prljavštine. Mi smo u samom evropskom vrhu po broju policajaca, sudija, advokata i tužilaca ali nikako da pravno uredimo državu koja je veličine jednog srednjoevropskog grada. Mi bismo da imamo najbolje javno zdravstvo i obrazovanje ali da to neko drugi plaća. Mi, naravno, hoćemo funkcionalan i ekonomski održiv sistem ali nam ne smeta da skoro svaki treći zaposleni radi u javnom sektoru, da imamo više penzionera nego zaposlenih u realnoj ekonomiji, niti se uzbuđujemo što je nagomilana državna i lokalna birokratija znatno brojnija od naših najvećih preduzeća. Mi hoćemo da živimo kao da smo u Kaliforniji ali trudimo se kao da smo na odmoru u podsaharskoj Africi. Mi želimo da promijenimo vlast ali pritom ne znamo kako da nakon toga stabilno i uspješno vladamo i u kom pravcu da idemo. Opet, vlast bi željela da ostane nepromijenjena ali ni ona često ne zna što da čini sa svojim izbornim pobjedama. Mi tražimo od opozicije da konačno dobije te proklete izbore ali smo istovremeno siti i te iste opozicije koja nerijetko izgleda nesposobnija ili gora od vlasti. Mi smo naprosto stalno nezadovoljni, pa i kada nam ide najbolje, ali smo i tada nezadovoljni jer sumnjamo u to što donosi sutrašnji dan. Mi bi smo bolju državu a da nas to ništa ne košta, da se nikome ne zamjerimo, da uvijek izvedemo dobru ličnu računicu i da uvijek imamo uvjerljiv alibi za sopstvene pogrešne odluke. Mi odista imamo manjinu u raznim oblastima koja je međunarodno konkurentna i dostojna respekta, ali teško nam ide sa većinom koja bi bolju i pravedniju državu pod uslovom da je neko drugi učini boljom i pravednijom. Mi volimo da kritikujemo sistem iznutra kao pripadnici vladajućih partija ili pak da bijesno jurišamo na vlast kao opozicionari koji uživaju u svom zanimanju. Kada malo dublje

razmislimo, a začudo stranci o nama imaju bolje mišljenje nego li mi o sebi samima, onda možemo biti zadovoljni što smo uspjeli da pretekemo ovih prvih deset godina. I da preživimo sve slabosti vlasti, sve mane opozicije, sve nedostatke šire javnosti, kao i sve naše dekadentne medijske bitke i razna društvena sporenja. Međutim, vrijeme je da pogledamo budućnosti u oči i suočimo se sa onim što moramo učiniti ukoliko želimo da Crna Gora postane bolje mjesto za život.

Živimo u neizvjesnom svijetu. I hajde da na trenutak zaboravimo sve naše mane i prednosti, sve iskorake, razočaranja i neostvarene snove i da počnemo razmišljati o budućnosti Crne Gore. Zadatak svih nas koji smo učestvovali u stvaranju nezavisne Crne Gore je da učinimo sve što je u našoj moći da podstaknemo ubrzan hod prema prosperitetnim evropskim društvima. Nakon propuštenih šansi, nakon svih izobličenja kojima svjedočimo, pa i pored nespornih pomaka koji su ostvareni, taj hod ne može biti niti lak, niti jednostavan. Pritom, jednostavni bi bili naši problemi kada bi se sveli samo na jednu ličnost, jednu partiju, jednu ideologiju, jednu grupu korumpiranih funkcionera, par kriminalnih organizacija ili na jedan retrogradan ekonomski ili politički model. Mi smo malo društvo ali smo kompleksni, plahoviti, nestrpljivi i zahtjevni. Mi moramo raskinuti sa našom praksom kratkoga daha i politikom koja od drveća ne vidi šumu. Naše probleme neće riješiti niti briselske šematizovane reforme niti beznačajna kupovina vremena. Nama je potrebna državna politika koja će smoći snage da napokon pokrene korjenite systemske i društvene reforme. Mi treba da u okviru mandata makar tri patriotske vlade, sa zrelim, odgovornim i iskusnim političarima, transformišemo aktuelni politički i ekonomski poredak. Mi moramo ekonomiju prilagoditi našim mediteranskim, nizijskim i planinskim resursima, osloboditi je

od štetočinskih birokratskih barijera, otvoriti je za savremene tehnološke inovacije i do kraja je povezati sa reformisanim obrazovnim sistemom. Moramo stvoriti obrazovne ustanove koje će u cjelini biti oslonjene na ekonomski razvoj i kulturne institucije a u čijem središtu će biti društveno povlašćeni ali renomirani učitelji, nastavnici i profesori. U našim školama moraju početi da se predaju predmeti koji će djecu učiti demokratskoj kulturi i kritičkoj misli, preduzetničkim znanjima, pravnoj kulturi i vladavini zakona. Mi moramo humanizovati naše društvo investirajući u javno zdravlje i politiku socijalne pravde. I sve ovo nije moguće ukoliko u fokusu državne politike ne bude ideja demokratske i funkcionalne pravne države. Naše javne i lokalne uprave treba racionalizovati, uvezati sa civilnim društvom i podstaći razvitak kreativnih i održivih lokalnih samouprava koje neće biti kljentelistički ili partijsko-politički proizvodi. Konačno, snažna i tehnološki ospobljena pravosudna i policijska administracija oslonjena na značajno manji broj sudija, tužilaca i policajaca mora postati naš strateški cilj. Bilans ekonomskih reformi tokom predstojeće decenije mora se zaokružiti stopom privrednog rasta koja godišnje neće biti ispod 6%, prepolovljenim javnim dugom i redukcijom javnog sektora na maksimalnih 25% zaposlenih. Naši državni ciljevi treba da budu usmjereni prema tome da imamo što više produktivnih menadžera, inovatora, stručnjaka, kvalifikovanih radnika i farmera, ljekara i nastavnika. Političku klasu moramo temeljito transformisati, izložiti punoj transparentnosti i redukovati njen „politički plijen“. Ne treba nam državni parlament sa više od šezdesetak poslanika, niti nam trebaju lokalne skupštine pretrpane viškom odbornika. Tradicionalni proporcionalni izborni sistem treba personalizovati, na lokalnim nivoima uvesti većinsku demokratiju, povećati cenzus i eliminisati federalizaciju

političkog života. Politički sistem treba kanalisati tako da ide u pravcu stvaranja dvije-tri održive konkurentske partije na državnom nivou i istovremeno favorizovati građanske inicijative na lokalnim nivoima. Sistemski treba obeshrabriti postojanje brojnih i besmislenih stranaka, odnosno interesnih grupa, koje su inače deklarativno svedene na par nemuštih ideologija i gomilu recikliranih programa. S druge strane, državna politika u svom fokusu mora imati razvoj građanskog društva, zaštitu kolektivnih etničkih i vjerskih identiteta ali i raskid sa politikom koja se stidno odnosi prema nacionalnom, kulturnom i duhovnom biću crnogorskog naroda. Crnogorci se moraju osjećati komotno u svojoj jedinjoj državi jer rezervne nemaju i jer je dugoročno neodrživa politika koja pravi bilo kakve kompromise sa uzurpatorima i asimilatorima crnogorskog identiteta. Uskoro našu državu više niko neće moći ugroziti spolja ali mi moramo učiniti sve što je moguće da bi izbjegli njeno narušavanje iznutra. Stabilna Crna Gora mora postati zajednica jednakopravnih građana ali i društvo u kome će se sve nacije i vjere osjećati komotno. Međutim, to nije moguće ukoliko crnogorski narod ima problema sa afirmacijom i zaštitom identiteta u vlastitoj državi. Decenija koja je pred nama mora biti strateški zaokret iznutra i došljedna potvrda spoljnopolitičke orijentacije Crne Gore. To će biti prelomno vrijeme u pogledu dugoročnog pozicioniranja Crne Gore na evropskoj i međunarodnoj karti. Mi sebi moramo postaviti najteže zadatke da bi ovako mali opstali u globalizovanom i nestabilnom svijetu. Mi moramo voditi računa o sebi i svojim interesima, ali ne možemo izbjeći solidarnost sa evroatlantskom zajednicom, sa našim najbližim ex-jugoslovenskim državama i tradicionalnim političkim prijateljima. Naša je obaveza da predamo Crnu Goru dolazećim generacijama u mnogo boljem stanju od onoga koje smo mi zatekli u periodu

---

obnavljanja državnosti. Državotvorne i evroatlantske političke snage još nijesu okončale svoj istorijski zadatak. On će biti završen tek kada Crna Gora postane punopravna članica Evropske unije i NATO alijanse. Zato je pred nama odlučujuća decenija. Biće to vrijeme presudnih političkih i društvenih promjena. Mi ih moramo pokrenuti i njima uspješno upravljati.